

דבר העורך

ל"מסגרות מדיה" יש תפקיד חשוב בחקר התקשורת הישראלית בהיותו כתב העת היחיד לתקשורת, וכתב העת הרשמי של האגודה הישראלית לתקשורת. אנו, חברי המערכת, מבקשים לקדמו, להגדיל את קהל קוראיו ולהעלות את קרנו. לשם כך הגענו במערכת, בשיתוף פעולה עם שני העורכים הקודמים, להסכמות מספר. הסכמנו על הנהגת "גיליון נושאי מיוחד". יהיה זה גיליון שיוקדש כולו לנושא מסוים ויהיו לו עורך/ת או עורכים/ות מיוחדים/ות. כך נהוג במיטב כתבי העת המדעיים בעולם. גיליון נושאי יכול לעסוק בנושאים כמו חינוך ותקשורת, תקשורת וסביבה, פשיעה ותקשורת, אוריינות מדיה בישראל, שידור ציבורי בישראל, משפט ותקשורת ועוד. המבקשים לערוך גיליון נושאי מיוחד יפנו למערכת בהצעה שתכלול: (א) תיאור קצר של הנושא או התחום (עד עמוד); (ב) הערכה של היתכנות: דיווח קצר על קיומם של מחקרים בישראל בנושא המוצע; (ג) תולדות חיים (מקוצר) של המציע/ה או המציעים/ות. חשוב להדגיש כי גם בגיליון נושאי מיוחד יעבר כל מאמר את תהליכי השיפוט המקצועי והאנונימי המקובלים.

נוסף על כך, לאחר דיון ממושך החלטנו להנהיג פרסום של "מאמר מפתח" מתורגם. אין הכוונה לתרגום לעברית של מאמר ישראלי שפורסם בחו"ל. הכוונה כאן היא לפרסום "מאמר מפתח" – מאמר או פרק מספר שהם "אבן דרך" בחקר התקשורת וראויים להתפרסם גם בעברית. המאמר יוצע למערכת בלוויית הנמקה מתאימה והמערכת תחליט אם הוא ראוי להיחשב "מאמר מפתח". המאמר יתורגם בידי המגישה/ה שילווה את המאמר בטקסט (הקדמה או מבוא שיבהירו את חשיבותו). אנו נערוך את התרגום ואת הטקסט הנלווה מבחינה לשונית ומדעית כנהוג לגבי כל מאמר.

לבסוף, נשקוד הן במסגרת פעילות חברי המערכת של "מסגרות מדיה" והן במסגרת האגודה הישראלית לתקשורת לקדם את מעמדו של כתב העת שלנו בסולם ההערכה בעת הליכי קידום אקדמי. כבר היום נכלל כתב העת ברשימת כתבי העת המדעיים המוכרים על ידי מרבית האוניברסיטאות והמכללות. נשקוד להרחיב ולקדם הכרה ראויה זו.

הגיליון האחד-עשר של "מסגרות מדיה" כולל, כמו תמיד, מאמרים מחקריים מקוריים המתפרסמים כאן לראשונה וסקירות של ספרים חדשים. המאמר הפותח, "הסתגרות פומבית: נרטיבים של דיכאון בבלוגים", הוא מחקר של דן קוטליאר. הוא בחן מהם הנרטיבים של דיכאון המוצגים בבלוגים של נשים הלוקות במחלה זו. מחקרים רבים הצביעו על האופן שבו האינטרנט עשוי לסייע לאנשים הסובלים מקשיים בריאותיים, חברתיים ואחרים. במחקר זה ביקש קוטליאר לעמוד על האפשרויות התקשורתיות של השימוש בבלוגים: ניתוח תוכן איכותני שערך מלמד כי בלוגים של דיכאון יוצרים מצב ייחודי ופרדוקסלי המאפשר לכותבות הבלוגים להסתגר במרחב פרטי ובטוח מחד גיסא, ומאידך גיסא להיחשף בפומבי וליצור קשרים עם אחרים. במרחב זה חולקות הכותבות את נרטיב המחלה שלהן עם הקוראות. כך נוצרת קהילה המציעה תמיכה הדדית שאינה זמינה להן במרחבים אחרים.

מכאן לזירה המשפטית. בבתי משפט מתנהלים לעתים מאבקי שכנוע נואשים והרי גורל. במאבקים אלה מנסים הצדדים להפעיל טכניקות שכנוע רבות ומגוונות. אחת מהן, "גִּבְת הָרַעַם", מבוססת על הפחתת חומרתו של מידע שלילי באמצעות חשיפתו המוקדמת על ידי הצד המתגונן, בטרם הצד היריב יעשה כן. לדוגמה, אם אני יודע שאנשי התביעה במשפט מתכוונים להשתמש במידע על נוהגי השתייה שלי, אחשוף זאת לפנייהם ואצמצם את הנזק שעלול להיגרם לי ממידע זה. מחקרים בחנו את הטקטיקה בעיקר בקונטקסט המשפטי, אך היא מופעלת גם בהקשרים אחרים (פוליטיים, תעמולתיים, פרסומיים, יחסים בין-אישיים). מחקרה של דנה וימן-זקס מנסה לגלות את התנאים המגבילים את יעילותה של טקטיקה זו, כלומר: מה מאפשר חסינות מפניה? האם יעילות הטקטיקה פוחתת כאשר היא מיושמת על בעלי מקצוע מנוסים, הנחשפים לשימוש בטקטיקות שכנוע באופן תדיר? לשם כך הפעילה וימן-זקס מערך ניסוי שבו נבדקו שופטים ותיקים ומנוסים וכן, בהתאמה, אנשים 'רגילים' שאינם שופטים. נמצא הבדל בהשפעת הטקטיקה על שופטים לעומת קבוצת הביקורת. הטקטיקה הייתה יעילה פחות כאשר היא הופעלה על שופטים מנוסים לעומת אנשים מן היישוב. וכן, היכרות עם הטקטיקה וחשיפה חוזרת לשימוש בטקטיקת שכנוע פוגמות ביעילותה ואוכלוסיות מקצועיות או מנוסות יותר רוכשות חסינות מפניה. חדי העין ישימו לב בוודאי לדמיון בין שם העורך לשמה של החוקרת ואכן אין זה מקרה: מדובר בבתו של העורך... לכאורה בעיה אתית קשה, ולכן ראוי להוסיף הבהרות: מאמר זה הוגש לראשונה בעת כהונתו כעורך של פרופ' עקיבא כהן. אז לא הייתי עורך וגם לא מועמד לתפקיד. לאחר שנכנסתי לתפקיד נועצתי בחברי מערכת והוחלט כי המאמר יועבר לידי של עורך מיוחד. לשם כך התמנה ד"ר מוטי ניגור, חבר המערכת, שהיה העורך הראשון של "מסגרות מדיה". המאמר

עבר הליך שפוט אנונימי של שלושה קוראים, תוקן לפי הערותיהם, עבר כמה "סיבובי הערכה ותיקונים" ורק לאחר אישור שלושת השופטים והעורך המיוחד – התקבל לפרסום.

המאמר השלישי הוא מחקרו של יונתן גונן על "חיסולי צה"ל בראי התקשורת הפלסטינית". הסכסוך הישראלי-פלסטיני זוכה לכיסוי נרחב בתקשורת הישראלית, הפלסטינית והביין-לאומית. במקרים רבים מתמקד הסיקור, ובעקבותיו גם המחקר, בתקופות משבר של טרור, מלחמה או קונפליקט (ולמרבח הצער, באופן נדיר בשגרה היומיומית השכיחה יותר). במחקר זה התמקד גונן בסיקור הניתן בתקשורת הפלסטינית לחיסולים ממוקדים של פלסטינים מצד צה"ל. סיקור האירועים מסוג זה בעיתונות הפלסטינית לא נחקר עד כה ויש כאן ממצאים חדשניים. במסגרת המחקר בוצע ניתוח איכותני לדרכי הסיקור בשלושה עיתונים המזוהים עם פתח ושני עיתונים המזוהים עם חמאס על שלושה מקרים שונים שבהם חוסלו פעילים פלסטינים ברצועת עזה ובגדה המערבית. הממצאים הצביעו על שתי מגמות בסיקור חיסולי צה"ל: מחד גיסא העיתונים הפלסטיניים מתגייסים למען ההגנה על האינטרס הלאומי, קוראים לפיוס פנימי ומגנים בחריפות את ישראל, תוך שימוש בתיאורים דמוניים ובקריקטורות ותמונות רוויית דם, ומאידך גיסא הם מנצלים את ההזדמנות כדי להשמיץ את הפלג היריב ולהטיל עליו חלק מהאשמה למצב. בכך זיהה גונן את מה שהוא מכנה "ההתגייסות הכפולה של העיתונים – למען הלאום הפלסטיני שבהתהוות ולמען התנועה עמה הם מזוהים". המאמר האחרון עוסק ברגולציה של תקשורת סולולרית בישראל. זהו מאמרו של ארז כהן, "התערבות או מעורבות: תהליכי רגולציה בענף התקשורת הסולולרית בישראל". כהן בוחן את המדיניות הציבורית שגובשה בישראל בשנים 2010-2012 בתחום התקשורת הסולולרית. המאמר סוקר את התקנות והחוקים שגובשו בישראל בשנים 2010-2012 לגבי הטלפונים הסולולריים ואת השינויים שחלו בשלוש החברות הוותיקות (פלאפון, סלקום ופרטנר). בחינת שינויים אלה, המגלה בכירור ירידה חריפה ברווחי החברות, נעשתה במחקר באופן השוואתי שגילה הברלים בעוצמת הפגיעה בין חברה לחברה. הדיון במאמר זה מתמקד במדיניות העומדת בבסיס אותם תהליכי רגולציה שבוצעו ומגיע למסקנה כי בישראל בוצעה "מעורבות" שלטונית ולא "התערבות" רגולטורית. תפיסה זו, טוען כהן, תואמת את המדיניות הכלכלית של המשטרים הנאו-ליברלים הדוגלים בשימוש במכשירי מדיניות לא ישירים של רגולציה במציאות בה נוצר כשל שוק בענף ספציפי. שלושה ספרים חדשים נסקרים בגיליון זה. הפעם ניסיתי לשלב סוקרים וסוקרות שבאים מהאקדמיה עם כאלה הבאים מ"השטח", מתחום העשייה התקשורתית. הספר הראשון הוא "דעת מיעוט בעיתונות העברית: ייצוג האוכלוסייה הערבית במרחב ציבורי משתנה" מאת שגיאלבז. כמחקרים רבים

לפניו, ביקש המחקר שעליו מדווח הספר לבחון את דרך הייצוג, את כמות הסיקור ואת היחס של העיתונות העברית בישראל למיעוט הערבי בישראל. בשונה מקודמיו, המחקר אינו מציג מעקב סטטיסטי משווה לאורך זמן. אלבו בחר להתרכז בשמונה אירועי מדיה מארבעה עשורים שונים המשמשים אירועי מבחן. הממצאים מדאיגים ומחזקים את מסקנותיהם של מחקרים אחרים על קיפוח בייצוג התקשורת ובדימוי התקשורת של כחמישית מאוכלוסיית ישראל. סוקרי הספר הם ענת פירסט, חליל רינאווי וענת סרגוסטי.

הספר השני שנסקר בגיליון הנוכחי הוא ספרו של גרעון קוץ, "חדשות וקורות הימים: מחקרים בתולדות העיתונות והתקשורת העברית והיהודית". כפי שמציין אחד הסוקרים, כותרת המשנה של הספר, "מחקרים בתולדות העיתונות והתקשורת העברית והיהודית", אפשרה לקוץ לקבץ יחד מאמרים שלו שבהם עסק בהיסטוריוגרפיה של העיתונות העברית והיהודית. המאמרים בספר עוסקים במגוון של נושאים ובהם התמקדות בעיתוננים ועיתונאים בולטים; סוגיות כצנזורה והתמודדות עמה, הטיפול בחדשות חוץ, המאבק בין "עממיות" ל"אוביקטיביות"; דרך הסיקור של אירועים מרכזיים בעולם היהודי כמשפט דרייפוס או התרחשויות עולמיות כחונקתו של מגדל אייפל; השימוש הציוני בעיתונות לצורכי הסברה ודיפלומטיה ציבורית ועוד. נורית גוברין ורפי מן כתבו את הסקירות על ספר זה. הספר השלישי, *Advertising and Reality: A Global Study of Representation and Content*, הוא לקט מאמרים בעריכתו של אמיר חצרוני. חצרוני, פרט להוראה ומחקר בתקשורת, קנה לו מקום בכמה ויכוחים ועימותים פומביים על בימות התקשורת והצליח באמירות פרובוקטיביות לעורר את זעמן של קבוצות רבות. יש בכך הסבר חלקי, כנראה, לקושי שבמציאת סוקרים לספרו, אך אלה נמצאו לבסוף וסקירותיהם נכללות בגיליון זה. הספר הוא אסופת מחקרים העוסקת במחקרי פרסומת ומציאות. בספר שלושה חלקים: החלק הראשון נקרא "דעות, זמנים ומקומות" ומציג מחקרים המתמקדים בערכים בפרסום הישראלי (אמיר חצרוני), דת ופרסום (יואל כהן), תדמיות ערבים ומערביים ואחרים. החלק השני, "דמוגרפיה", מכיל כולל מאמרים על ייצוג קשישים, מיעוטים וסלבריטאים בפרסום. החלק השלישי של הספר, "מגדר" מכיל פרקים העוסקים בייצוג גבריות ונשיות, סקס ואלומות ואופנה לסוגיה בפרסום. אלי אברהם וענת באלינט כתבו את הסקירות על ספר זה.

גיליון זה של "מסגרות מדיה" נערך בידי עורכת לשון חדשה (גב' הרצליה אפרתי, עורכת ותיקה ומנוסה המוכרת לרובנו כעורכת הלשון של "קשר"). כיוון ש"מסגרות מדיה" מתנהל בתמיכת גוף ציבורי (הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו), אנו אמונים על ניהול מכרזים לתפקידים בשכר. בחירתה של הרצליה לתפקיד נעשתה על ידי מכרז פתוח שנוהל על ידי ועדה מיוחדת שהוקמה לפני חודשים

מספר על ידי הנהלת האגודה הישראלית לתקשורת. זוהי גם ההזדמנות שלנו להיפרד מהעורכת הקודמת, ד"ר מירי הורביץ בת־משה, שעבודתה המסורה, הקפדנית והאחראית ראויה לכל תודה ומחמאה.

ולבסוף, כמה מילים אישיות: כאשר גיליון זה יראה אור אהיה רחוק מכאן, בשבתון במכון וודרו וילסון, בוושינגטון, ארצות הברית. עם זאת אמשיך בעריכת "מסגרות מדיה", ואיעזר בחברי המערכת וחברותיה שתמיד ידעו לסייע לי. נמשיך לתת בימה למחקרים מקוריים בתחומי התקשורת בישראל ולהביא את ממצאיהם לקהלים רחבים של חוקרים, מורים, סטודנטים, תלמידי תיכון, אנשי תקשורת ועוד.

פרופ' גבי וימן

